

Hoogleraar Hein de Haas over migratiemythes. 'Als je pro-landbouw bent, kies je impliciet voor migratie'

INTERVIEW

'We lijken te leven in tijden van ongekennde massamigratie, maar dat is helemaal niet waar.' Een van 's werelds toonaangevende migratiehoogleraren, Hein de Haas, wil afrekenen met alle linkse én rechtse migratiemythes die het maatschappelijke debat vervuilen.

[Annegina Randewijk](#)

dinsdag 26 september 2023 om 10:30

Hein de Haas: 'Complexe vragen kennen geen simpele antwoorden. Migratievraagstukken zijn vaak tweeslachtig.' beeld Martin Waalboer

AMSTERDAM

Hein de Haas is geen politicus. En ook niet vóór open grenzen. Net zo min als hij er tegen is trouwens. 'Dat zijn allemaal politieke keuzes', benadrukt hij. 'Maar ik vind wel dat ik een taak heb om als wetenschapper de samenleving te dienen met kennis.'

Zo reageerde hij kritisch op een artikel van ondergetekende over klimaatvluchtelingen, waarin VN-cijfers werden aangehaald. De Haas

reageert schuchter op de herinnering: 'Sorry, ik kan dat niet laten. Het is mijn maatschappelijke taak.'

Hij legt uit: 'De VN-vluchtelingenorganisatie heeft de laatste vijftien jaar steeds meer aantal binnenlandse ontheemden - mensen die binnen hun eigen land vluchten - opgeteld bij het aantal dat buiten hun land vlucht. Dit deden zij eerder niet, waardoor het lijkt alsof er ineens een enorme hoeveelheid mensen op de vlucht is geslagen. Hiermee ondergraaf je je eigen geloofwaardigheid.'

Hein de Haas is een grote naam in zijn werkveld. Maar hij staat het liefst met zijn voeten in het zand naast zijn onderzoeksonderwerp: de migrant. Zijn nieuwste boek 'Hoe migratie echt werkt?' - dat in negen talen wordt uitgegeven - is gebaseerd op jaren veldwerk in herkomstlanden als Marokko en voor zijn boek reisde hij langs de randen van Europa en de grens tussen Mexico en Amerika.

Maar nu zet hij rustig een kopje thee in zijn drijvende woning aan 't IJ in Amsterdam. Het nazomerzonnetje verwarmt de keuken. Hij is de rust zelve terwijl hij het volle interviewschema voor zich neerlegt. De komende twee weken zit hij propvol interviewafspraken. 'We hebben anderhalf uur.'

Dan gaan we gelijk van start: wat is er mis met het migratiedebat?

'Wat ik merkwaardig vind, is dat het meestal gaat om normatief-ethische vraagstukken. Denk bijvoorbeeld aan de vraag of de Tunesië-deal ethisch te verdedigen is. Ik vind die discussie niet irrelevant, maar we gaan voorbij aan basisvragen zoals: hoe is dit zo gekomen en hoe effectief is het voorgestelde beleid?'

Waarom is dit belangrijk?

Er zijn zoveel mythes over migratie, zoals dat grenzen leiden tot minder migratie. Maar we weten uit onderzoek dat onder bepaalde omstandigheden dit juist contraproductief werkt.'

Heeft u hier een voorbeeld van?

'Kijk eens naar de start van de illegale bootmigratie op de Middellandse Zee. Die begon in 1991, tegelijk met de invoering van het Schengenvisa voor Noord-Afrikanen door Spanje en Italië. Dat was het startschot van de smokkelindustrie. Toen konden mensen niet meer op de ferry naar Spanje of Italië stappen om daar tomaten te gaan plukken, om na het seizoen weer terug te gaan.'

Er was daarvoor vrijwel geen Marokkaan die erover dacht om zich in Spanje te vestigen. Na gedane arbeid in de land- of huizenbouw ging je terug naar je familie. Het leven in Marokko is veel goedkoper, waardoor men gemakkelijk geld kon sparen voor een huis of eigen onderneming. Of, niet geheel onbelangrijk: om te trouwen. Sinds de aangescherpte grenscontrole hebben zich één miljoen Marokkanen permanent in Spanje gevestigd. Dat is grotendeels een onbedoeld effect geweest van het Schengenvisum.'

Zijn open grenzen dan dé oplossing?

'Nee, complexe vragen kennen geen simpele antwoorden. Migratievraagstukken zijn vaak tweeslachtig. Het is maar net vanuit welk perspectief je kijkt. Maar ik zeg dat men er goed over na moet denken. De realiteit in 1991 was niet alleen dat veel Marokkanen in Spanje wilden werken, maar dat er een zeer hoge arbeidsvraag was in Spanje. De vraag is dan, hoe ga je daarmee om?'

Eén van de mythes uit uw boek is: 'we hebben geen arbeidsmigranten nodig'. Wat zegt u daarop?

'In Nederland is die arbeidsvraag een soort publiek geheim. Hele sectoren in Nederland drijven op migrantenarbeid. In sommige gevallen ook illegale migranten. Over de belangrijkste grondoorzaak van migratie hebben we het nooit.'

En dat is?

'De arbeidsvraag!'

Wat denken we dan dat het is?

'Armoede of ongelijkheid. Ik doe al jaren onderzoek in Marokko. De afgelopen dertig jaar is de armoede afgenomen, de onderwijsgraad is omhoog geschoten en ondertussen heeft bijna heel Marokko elektriciteit. Het gaat dus veel beter met het land, maar de paradox is dat migratie vanuit Marokko alleen maar is toegenomen.

Dat past dus niet in het beeld dat als arme landen wat welvarender worden, er minder mensen wegtrekken. Het omgekeerde is waar. Migratie is duur. Toenemende welvaart en onderwijs in arme landen vergroot de mogelijkheden en aspiraties van mensen om te migreren. Extreme armoede zorgt er juist voor dat mensen vastzitten. De grootste slachtoffers van armoede, politiek geweld of klimaatrampen zijn de mensen die niet weg kunnen.'

Hein de Haas - beeld Martin
Waalboer

Waarom weten we dit niet?

‘Het ontbreekt de politiek aan moed om het ware verhaal over migratie te vertellen. Het is veel genuanceerder dan de pro- en anti-migratienarratieven die het maatschappelijke debat domineren. Er lijkt een soort ontkenning te zijn van de realiteit. Want als we echt grip willen krijgen op immigratie, dan moet je grip krijgen op de arbeidsmarkt. Dan moet de politiek de economie en de arbeidsmarkt deliberaliseren. Hierdoor lever je mogelijk in op economische groei. Is men daadwerkelijk bereid om dat te doen?’

Neem bijvoorbeeld de landbouw. Willen we die blijven subsidiëren? Als het antwoord ‘ja’ is, is dat automatisch ook een ‘ja’ voor arbeidsmigratie. Dus ben je pro-landbouw, dan kies je impliciet ook voor immigratie. Dat is in vooral de tuinbouw vaak werk dat de West-Europeaan niet meer wil doen en wel moet gebeuren. Alleen heeft niemand het daarover.’

Zegt u nu dat als men ‘voor’ de boer is en een rode bandana om de auto bindt, men eigenlijk ook automatisch pro-migratie is?

De Haas denkt even na. Hij wil zich niet politiek uitlaten, maar erkent dat de boer en migratie niet met elkaar samen lijken te gaan in het huidige politieke debat. Terwijl juist meer ruimte moet komen voor deze dualiteit in het migratiedebat.

‘Vooral de tuinderijen hebben hiermee te maken. Als je boer bent in ons huidige systeem dan kun je niet zonder arbeidsmigranten. Dat weet iedereen. Het gaat er dus niet om of je pro- of anti-migratie bent, maar dat we eerst erkennen dat migratie een fundamenteel onderdeel is van wie wij zijn als mensen en maatschappij.’

‘De waarheid is genuanceerd en kent veel verschillende lagen. En de kiezer weet dit ook.’

Mensen hebben altijd gemigreerd. Daarmee wil ik niet zeggen dat er niks te reguleren valt. Maar het staat niet los van de economie. Het is een onderdeel van onze manier van leven.’

Maar we willen onze afhankelijkheid van arbeidsmigranten dus niet onderkennen.

‘Er is een soort wensdenken dat ‘het’ zich vanzelf wel oplost. Terwijl we weten dat sommige groepen echt niet meer zullen weggaan en dat nijpende arbeidstekorten immigratie blijft aandrijven. Maar die realiteit erkennen, wordt gezien als politieke zelfmoord. Politici worden vaak gedreven door het winnen van de volgende verkiezingen.’

U zegt dat er wel behoefte is aan genuanceerd verhaal.

‘Het Nederlandse publiek is niet dom, we zijn hoger opgeleid dan ooit tevoren. De waarheid is genuanceerd en kent veel verschillende lagen. En de kiezer weet dit ook.’

Waar zijn politici dan bang voor?

‘Dat ze worden gezien als pro-migratie en ineens de grenzen open willen zetten. Traditioneel gezien waren juist de socialistische partijen sceptisch over arbeidsmigratie, omdat dit concurrentie zou betekenen voor de lokale werknemers. Op rechts, waar politici nu eerder publiekelijk hun bedenkingen uiten over immigratie, zie je juist een hele sterke ondernemingslobby. Die is heel erg voor meer immigratie, alleen wordt dat niet zo uitgedragen.’

Waarom lijkt het dan alsof het anti-migratie gevoel in onze samenleving groeit?

‘De kosten en baten van migratie zijn niet goed verdeeld. De economische waarde van migratie komt vooral terecht bij de hogere middengroepen en elites. Terwijl de sociale consequenties niet worden gedragen door de mensen die economisch het meest profiteren van arbeidsmigratie.’

Met andere woorden: mensen in arbeiderswijken krijgen de problemen en de rijken krijgen het geld?

‘Ja, er is te weinig oog voor de mensen die hun buurt in rap tempo zien veranderen. Hun beleving is heel anders dan die van een werkgever die staat te springen om werknemers. Het is maar net vanuit welk perspectief je kijkt.’

Terug naar de mythes: we leven in tijden van ongekeende massamigratie.

‘Dat klopt niet. Er is geen lineaire toename.’

De Haas pakt er een grafiek bij van het aantal asielzoekers dat in Nederland aankwam de afgelopen 40 jaar. Die laat geen stijgende trend zien. De lijn gaat op en neer.

‘Deze grafiek is van Nederland, maar is representatief voor de hele wereld. We hebben dus problemen met die pieken. Ik herinner me nog heel goed de Bosnië-crisis in de jaren negentig. Toen was het niet heel anders dan nu. We struikelen eigenlijk van de ene asielcrisis in de andere asielcrisis. Die in wezen een opvangcrisis is.’

Ook dat klimaatverandering zou zorgen voor een enorme uittocht uit het Mondiale Zuiden is volgens De Haas nergens op gestoeld. Hij beschrijft eerder het andere uiterste.

‘Mensen zijn geneigd om naar plekken te gaan die kwetsbaar zijn, want die zijn vaak ook het meest vruchtbaar. Denk bijvoorbeeld aan plekken die regelmatig overstroomd worden. Dat er door klimaatverandering een massamigratie ontstaat klopt niet. We weten natuurlijk niet precies wat er gaat gebeuren, maar uit onderzoek blijkt wel dat mensen bij overstromingsgevaar of droogtes eerder aanpassen aan de omstandigheden, dan dat ze vertrekken. En als mensen vertrekken, is dat vaak tijdelijk en over korte afstanden. Mensen blijven liever dicht bij huis’

Deze boodschap kan ook gezien worden als een vrijbrief om vanuit humanitair oogpunt niet zoveel te doen aan klimaatverandering, want ‘mensen passen zich wel aan’.

‘Ik vind dat je beter eerlijk kunt zijn. Natuurlijk wil ik geen argumenten leveren voor klimaatontkenning, want klimaatverandering is echt en heeft veel impact op levens van de meest kwetsbaren in de wereld. Maar jammer genoeg gebruiken veel goedbedoelende organisaties ook dit misleidende narratief van klimaatvluchtelingen. Ze zijn gedreven om kwetsbare groepen te helpen en dat ondersteun ik, maar ik vind het niet oké als ze daarvoor

een verhaal gebruiken wat niet klopt. Daarmee zaaien ze namelijk onterechte angst voor massamigratie. Dit geldt ook voor politici trouwens. Ze raken zo verstrikt in hun eigen leugens. Vooral rondom migratie.'

U hoopt korte metten te maken met al deze aannames, mythes en leugens.

'Migratiewetenschap bestaat al een jaar of honderd. Er is zoveel kennis verzameld over dit onderwerp, waarom wordt daar niet naar gekeken? Allereerst is mijn boek voor de gewone burger. Maar het zou wel fijn zijn als politici en journalisten het ook zouden lezen. Zodat de wetenschap echt in dienst kan staan van de samenleving.'

Wie is Hein de Haas?

Hein de Haas is socioloog en geograaf en een internationaal toonaangevend migratieonderzoeker. Tussen 2006 en 2015 was hij onderzoeker en mededirecteur van het International Migration Institute (IMI) aan de Universiteit van Oxford. Momenteel is hij hoogleraar sociologie aan de Universiteit van Amsterdam en buitengewoon hoogleraar Migratie en Ontwikkeling aan de Universiteit Maastricht.